

تمنای وصال

نگاهی به شخصیت ادبی شیخ بهایی

سعید حیدری

www.ketab.ir

کتابخانه ملی و اسناد ایران

سرشناسه : حیدری، سعید، ۱۳۵۱-
 عنوان و نام پدیدآور: تمنای وصال: نگاهی به شخصیت ادبی شیخ بهایی/سعید حیدری.
 مشخصات نشر: گفتمان اندیشه معاصر، ۱۴۰۳.
 مشخصات ظاهری: ۱۳۵ص:؛ ۲۱×۵/۱۳؛ ضرم.
 شابک: : ۹۷۸-۶۲۲-۵۶۹۱-۵۱-۳
 وضعیت فهرست نویسی: فیا
 عنوان دیگر: نگاهی به شخصیت ادبی شیخ بهایی.
 موضوع: شیخ بهایی، محمدبن حسین، ۹۵۳-۱۰۳۱ق.
 موضوع: Mohammad ibn HosseinSheykh Bahael ,
 موضوع: شیخ بهایی، محمدبن حسین، ۹۵۳-۱۰۳۱ق. -- نقد و تفسیر
 موضوع: Mohammad ibn Hossein - Criticism and InterpretationSheykh Bahael ,
 موضوع: شعر فارسی -- قرن ۱۱ق.
 Persian poetry -- 11th century
 شعر فارسی -- قرن ۱۱ق. -- تاریخ و نقد
 Persian poetry -- History and criticism -- 11th century
 رده بندی کنگره: PIR۳۵۵
 رده بندی دخیلی: ۲/۱۸۵۹
 شماره کتابشناسی ملی: ۹۹۳۲۸۷۲

گفتمان اندیشه معاصر

۰۹۱۲۲۵۱۳۲۲۸

GoftemanandishemoasERPUB.IR آدرس سایت خرید کتاب

تمنای وصال

سعید حیدری

نگاهی به شخصیت ادبی شیخ بهایی

ناشر: گفتمان اندیشه معاصر

شمارگان: ۵۰۰ شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۵۶۹۱-۵۱-۳
 قیمت: ۱۴۰۳ ۱۵۰۰۰ تومان
 نوبت چاپ: اول

ISBN : 978-622-5691-51-3

9 786225 691513

فهرست:

۶	مقدمه
۹	زندگی‌نامه
۱۴	طومار شیخ بهایی
۱۵	کشکول شیخ بهایی
۱۷	مخمس تمنای وصال
۲۰	نان و حلوا
۵۱	شیر و شکر
۶۷	نان و پنیر
۹۸	غزلیات
۱۰۹	مثنوی‌ها
۱۱۴	مقطعات
۱۱۷	رباعیات
۱۲۴	حکایات منشور موش و گربه

مقدمه

شیخ بهایی از شخصیت های بزرگ علمی در جهان است. بسیاری از آثار به جا مانده از دوران صفوی به شکلی با نام این دانشمند آمیخته است. شیخ بهایی یکی از نخستین اخترشناسان در جهان اسلام بود که امکان حرکت زمین را پیش از انتشار نظریه کوپرنیک مطرح کرد. با این وجود او در شعرهایش، از علوم دنیوی به عنوان علم مجازی یاد می کند و علم حقیقی را پرداختن به عشق می داند. شیخ بهایی در مثنوی «شیر و شکر» به این موضوع اینگونه اشاره می کند:

ای کرده به علم مجازی خوی

نشنیده ز علم حقیقی بوی

سرگرم به حکمت یونانی

دلسرد ز حکمت ایمانی

در علم رسوم گرو مانده

نشکسته ز پای خود این کنده

بر علم رسوم چو دل بستی

بر اوجت اگر ببرد، پستی
 یک در نگشود ز مفتاحش
 اشکال افزود ز ایضاحش
 ز مقاصد آن، مقصد نایاب
 ز مطالع آن، طالع در خواب
 راهی نمود اشاراتش
 دل شاد نشد ز بشارتش
 محصول نداد محصل آن
 اجمال افزود مفضل آن
 تا کی ز شفاش، شفا طلبی
 وز کاسه زهر، دوا طلبی؟...

با آن که زبان مادری شیخ بهایی، زبان عربی است و زبان فارسی را بعداً آموخته است، اما آثار ادبی به جا مانده از او نشان می دهد که اشراف بسیار زیادی به زبان فارسی دارد. مجموعه شعرهای او به صورت کلیات شیخ بهایی در کتابی گردآوری شده است که با مقدمه دکتر سعید نفیسی منتشر شده است. یکی از مشهورترین شعرهای شیخ بهایی مخمس تمنای وصال است که بسیار مورد توجه قرار گرفته است:

تا کی به تمنای وصال تو یگانه
 اشکم شود از هر مژه چون سیل روانه
 خواهد به سر آید، شب هجران تو یا نه؟
 ای تیر غمت را دل عشاق نشانه
 جمعی به تو مشغول و تو غایب ز میانه...

یکی از ویژگیهای منحصر بفرد شعرهای شیخ بهایی نامگذاری خاص او است که با آثار شاعران دیگر متفاوت است. مثنوی «نان و حلوا»، مثنوی «شیر و شکر» و «نان و پنیر» از جمله آثار اوست که با نامهای متفاوت منتشر شده است. علاوه بر آن غزلها و رباعیات و اشعار پراکنده نیز از او به جای مانده است. علاوه بر شعر، کتابی به نام «موش و گربه» به نثر منتشر کرده است و مشهورترین اثر او در میان عموم مردم «کشکول شیخ بهایی» است. در این کتاب تلاش می شود علاوه بر آشنایی با زندگی شیخ بهایی، آثار ادبی او ارائه و ویژگی آنها بر شمرده شود. آثار ادبی او عبارتند از:

۱. نان و حلوا ۲. نان و پنیر ۳. شیر و شکر ۴. مخمس
۵. غزلیات ۶. مثنوی ها ۷. مقطعات ۸. رباعیات ۹. موش و گربه

زندگی شیخ بهایی

شیخ بهایی حکیم، فقیه، عارف، منجم، ریاضیدان، شاعر، ادیب، مورخ و دانشمند نامدار قرن دهم و یازدهم هجری است که تبحر زیادی در دانش های فلسفه، منطق، هیئت و ریاضیات داشت و کتب زیادی (۹۵ کتاب و رساله) از او در علوم مختلف مانند سیاست، حدیث، ریاضی، اخلاق، نجوم، عرفان، فقه، مهندسی و هنر و فیزیک به جای مانده است.

بهاءالدین محمد بن حسین بهاءالدین محمد بن حسین عاملی معروف به شیخ بهایی متولد ۸ اسفند ۹۲۵ خورشیدی در بعلبک است. البته تاریخ تولد شیخ بهایی بر روی سنگ قبر و کاشیکاری های دیوار اتاق مقبره اندکی متفاوت است. تاریخ تولد او بر اساس نوشته روی کتیبه کاشیکاری دیوار ۲۶ ذیحجه ۹۵۳ هجری قمری (برابر با پنجشنبه ۸ اسفند ۹۲۵ خورشیدی، و ۲۷ فوریه ۱۵۴۷) است اما تاریخ تولد او بر اساس کتیبه سنگ قبر غروب پنجشنبه محرم الحرام ۹۵۳ هجری قمری (برابر با فروردین ۹۲۵ خورشیدی، و مارس ۱۵۴۶) می باشد.

کودکی و خانواده

او یکی از نوادگان «حارث بن عبدالله اعور همدانی» از شخصیت های برجسته آغاز اسلام و یکی یاران با وفای امیرالمؤمنین است. شیخ

بهایی دوران کودکی خود را در روستایی به نام «جبع» یا «جباع» از نواحی شام زندگی کرد. پدر بهاءالدین عاملی از شاگردان برجسته شهید ثانی و خاندان او از خانواده های معروف جبل عامل بوده اند. بهاءالدین به همراه پدر خود در کودکی به ایران آمد و وقتی به قزوین که آن زمان مرکز دانشمندان بزرگ ایرانی بود، رسیدند، در آنجا ساکن شد. شیخ بهایی در قزوین فارسی آموخته و به مدت سی سال در آن شهر پرورش یافته و شاگردی پدر و دیگر دانشمندان مشغول شد. پدر بهاءالدین زمانی که او ۱۷ ساله بود، به توصیه شیخ علی منشار از سوی شاه طهماسب به شیخ الاسلامی اصفهان منصوب گردید.

پدر شیخ ۹۸۴ قمری ۱۴ سال بعد برای رفتن به زیارت خانه خدا از ایران خارج شد و در بحرین درگذشت. شیخ بهایی در ۴۳ سالگی به دلیل شخصیت علمی و ادبی و اخلاق خوب شیخ الاسلام اصفهان شد وزمانی که پایتخت از قزوین به اصفهان منتقل شد، تا آخر عمر منصب شیخ الاسلامی پایتخت صفوی در دربار شاه عباس بر عهده داشت. شیخ بهائی گذشته از شیخ الاسلامی، مورد اعتماد شاه عباس اول و طرف مشورت او بود و شاه وجود او را بسیار مغتنم می شمرد، تا جایی که پس از بازگشت بهائی از سفر طولانی، به استقبال او آمد و ریاست علمای ایران را به او پیشنهاد کرد که بهائی نپذیرفت.

شیخ بهایی به قصد حج در سال ۹۹۱ هجری قمری به سرزمینهای اسلامی از جمله عراق، شام و مصر سفر کرد و بعد از ۴ سال به ایران بازگشت.

خصوصیات اخلاقی شیخ بهایی

دختر علی منشار عاملی مهتر شیخ بهائی بود. او زنی دانشمند بود که کتابخانه نفیس ۴ هزار جلدی پدرش پس از درگذشت او را به ارث برد. شیخ بهائی این کتابخانه را در ۳۰ ای وقف کرد اما پس از وفات شیخ بهایی، به سبب اهمال در نگهداری از بین رفت. بیشتر منابع فرزندی برای شیخ بهایی معرفی نکرده و بعضی او را عقیم دانسته اند.

- ملا عبد اللہ یزدی
- ملا علی مذہب
- ملا علی قاضی